

אקרא לגנב ואעשה אותו לשומר

דוד בן גוריון ניסה להשליט את מרותו על העיתונות אך לא הצליח, כותב רפי מן בספרו החדש

המנהיג והתקשורת: דוד בן גוריון והמאבק על המרחב הציבורי, 1963-1948

רפי מן. הוצאות עם עובד ואוניברסיטת תל אביב, 428 עמ', 118 שקלים

תום שגב

מה שעות לאחר הכרות העצמאות, בשעת לילה מאוחרת, קם דוד בן גוריון ממיטתו והוסע לתחנת שידור ב"מחנה יונה" שבצפון תל אביב. לפי רפי מן, בן גוריון התראיין בטלפון בשידור חי לתחנת רדיו בארצות הברית. חוקרי חייו של בן גוריון ימצאו לא מעט חומר לתיעוד האפיוורה הזו, אך כמו שזה קורה - הסתירות רבות מהעובדות המוצקות. "העירור אותי פעמיים הלילה", רשם בן גוריון ביומנו. פעם אחת העירוהו כדי להודיע לו שהנשיא טרומן הכיר במדינת ישראל ופעם שנייה לצורך השידור. אך בהמשך היום כתוב: "ברוח שבין שתי שעות אלה לא ישנתי עוד". אם כך לא העירוהו פעמיים.

האיש אשר לקח אותו לתחנת השידור היה יעקב (יאן) ינאי, לימים קצין קשר ראשי בצה"ל. ינאי השאיר בארכיון בן גוריון תיאור מפורט של הלילה ההוא, ולפי הוא בא לבית בן גוריון כדי להודיע לו שטרומן הכיר במדינה, וכן כדי לקחת אותו אל תחנת השידור. תיאורו של ינאי סותר כמה מפרטי הנאמר ביומנו של בן גוריון. כדי לסכך עוד יותר את ההיסטוריון המסודר שמורות בארכיון שתי עדויות לעניין זה שמסר ינאי, האחת ב-1967 והאחרת ב-1979, והשתיים סותרות זו את זו בכמה פרטים. לא ברור אם בן גוריון נאם ברדיו או "התראיין", כפי שכותב מן, אם זה היה בטלפון או בטכניקת קשר אחרת ואם ריבר "נתחנת רדיו" אחת כדברי מן, או ב-48 תחנות, כדברי ינאי. בן גוריון רשם ביומנו שהחל לדבר ב-5:45 לפנות בוקר, מן כותב שזה היה ב-4:30. הוא מסתמך על עדות מאוחרת יותר של בן גוריון.

הביוגרפיה של ראש הממשלה הראשון תעמוד גם מבלי לאמת את פרטי הפרשה הזאת - אך הסתירות הרבות המתגלות בה משקפות את הקושי העומד לא רק בפני הביוגרף של בן גוריון אלא בפני כל ביוגרף היסטוריון ואפילו עיתונאי. כהני חה שבן גוריון אכן קם בלילה ההוא כדי לשדר דברים לארצות הברית - אפשר ללמוד מכך בוודאות רק מה שרפי מן קובע, בצדק: בן גוריון ייחס משקל רב לדעת הקהל בעולם.

בן גוריון התנגד אל תוך המאה ה-20, התקשורתית שבכל המאות, וכל ימיו ראה כעיתונות מרכיב מרכזי בעבודתו הפוליטית. בעורו נערך בעירייה פלונסק שבפולין קרא עיתונים יהודיים ונראה שיתר עם כמה מחבריו אף ניסה להוציא עיתון משותף כפל, בעברית. בתוך פחות מארבע שנים מיום בואו לארץ ישראל ב-1906 הוא מאס בעבודת הארמה והחל להתפרנס ככותב מאמרים. ב-60 השנים הבאות היה פוליטיקאי במשרה מלאה, כמעט ללא הפסקה, וכמעט עד סוף ימיו ב-1973 פרסם מאמרים בעיתונים. מדי פעם נפעם הגדייר את מקצועו כעיתונאי, רוב ימיו זג היתה את.

צילום ארכיון: דניאל רוזנבלום/סטארפוט

מימין: משה ז"ק, אריה דיסנצ'יק והצנזור הראשי, 1972. לעתים בן גוריון לא נזקק לצנזורה

ההשתייכות לאצולת הסוד החניפה לעורכים. כשנאמר להם שטובת המדינה מחייבת לשקר לקוראיהם - הם שיקרו. לא אחת העלימו חדשות ראויות מחשש שיפגעו במוראל הלאומי. רפי מן מגולל סיפור מביך למדי על עזריאל קרליבך, לממשלה להקים בשבילה שבועון פופולרי שישמח את העם. בתמורה דרש בין היתר את סגירת "ידיעות אחרונות"

עיתונאי או עיתונאית ממרומי הביג בן. עקרונות הרמוקרטיות, לרבות חופש הביטוי, היו מעוגנים באידיאולוגיה הציונית מראשיתה ומקובלים גם על בן גוריון. העימות בינו לעיתונות לא התנהל בין כוחות שווים. הקמת המדינה ומלחמת העצמאות הביאו את הנהגתו לשיאה ההיסטורי, אך מכאן ואילך החלה שקיעתו הפוליטית והאישית. המדינה היתה רחוקה מאוד מחלומה וגרמה לו אכזבה עמוקה. ימיו בראשות הממשלה עברו עליו בעיי קרם מפרשה לפרשה ומשערויה לשערוי ריה; הוא נשבה בגחמתו והמיט על עצמו השפלות. השפעתו פחתה משנה לשנה. ככל שנחלש - נעשה קנטרני ונגרן, ממורמר וטרחן. בתוך כך נחלש הקשר שלו עם המציאות הפוליטית. זה סיפור עצוב על מלך ליד ישראלי.

בניגוד לעגמומיות השקיעה של בן גוריון החלה העיתונות הישראלית לפרוץ עם הקמת המדינה, משנה לשנה שגשגה גם בהערכת מחויבותם של העיתונאים לעצמאותם. כל העיתונאים ראו עצמם שותפים לאידיאולוגיה הציונית ומלחמת העצמאות וקשייה הראשונים של המדינה כיוונו אותם אל עבר הממסד הפוליטי. יחד היו קהילה קטנה של פטריארכים שהכל בה הכירו את כולם. לא אחת ביקשו עורכי העיתונאים הנחיות מפוליטיקאים, מה לכתוב ומה לא לכתוב. תקנות הצנזורה היו מקובלות, עליהם נפעמים לא היה צורך.

אלא גם על בן גוריון עצמו. לא אחת לעגו לו. בתוך כך, מפרט מן את הביקור רת שמתחו העיתונאים בין היתר על קליטת העולים - ולפעמים ביקרו אף את עצם הבאתם; על מדיניות הצנע; על הקשרים עם גרמניה; על השחיתות במוסדות המדינה; על הממשל הצבאי; על עמדתו של בן גוריון בפרשת לבון ובפרשות אחרות. שוב ושוב התעורר גם המאבק על חופש העיי תונות עצמו.

ככל שמשטרו של בן גוריון מתרחק והפוליטיקה של ימיו נטמעת בהיסטוריה - קל יותר להשתחרר מהשפעת ההעיצה שהרעיפו עליו חסידיו והאיבה שרחשו לו יריביו. בתוך כך נראים לצד השחור והלבן הרבה גוני אפור. רפי מן עוסק זה שנים רבות בחקר התקשורת הישראלית. יכולתו לראות את התמונה במורכבותה מקנה לספרו את מעלתו העיקרית. הערות המקור המרובות בספרו מעידות שחיש גם את ארכיוני המסמכים הרשמיים, לרבות פרוטוקולים של ישיבות הממשלה, וקרא אינספור מאמרים, נאומים, ספרים ומכתבים שחיבר בן גוריון. ראש הממשלה הראשון, שנחשב תמיד כאיש המעשה ולא פעם הביע ולוול בריבור - הניח אחריו מיליוני מילים. הוא דיבר וכתב כל כך הרבה עד שמתעוררת השאלה מתי הספיק להקים מדינה.

ואולם, מן מגוים בהערכת שתלטנותו של בן גוריון. בניגוד לפרנסיס ארקהרט, ראש ממשלת בריטניה בסדרת הביבייסי "בית הקלפים", בן גוריון לא השליך אף

הדרכים העיקריות לקידום מאבקה של התנועה הציונית, לניחול המאבקים הפוליטיים בתוך התנועה, לקידום הקייירה של בן גוריון ולהשלמת הכנסה. הוא היה מודע לכוחה של העיתונות להועיל ולהר זיק ובהתאם לכך התייחס אליה, ממש כפי שהתייחס אל רוב בני האדם, לעולם ללא פקפוק וללא הומור. כראש הממשלה -

ראה בעיתונות בעיקר מטרה. מקובל להגיד שעם הקמת המדינה השליט בן גוריון על העיתונות פיקוח כמעט רודני, והעיתונות מצדה - התגייסה לשירותו. רפי מן מבקש להפריך את התזה הזאת. מפלגתו של בן גוריון, מפא"י, החזיקה במחצית הבעלות על העיתון "ידיעות אחרונות"; אנשיה שלטו ב"דבר" ובשורה של עיתונים אחרים. היה להם שלטון מלא ב"קול ישראל" ובגלי צה"ל. הם הטילו על העיתונות מגבלות ועוני שים, הכל בשירותו של בן גוריון, ובמקרים רבים בהנחיתו. לא אחת שלח לעיתונאים מכתבי נזיפה. "מקומו של כתב זה הוא בבית חולי רוח", כתב פעם לעורך "דבר".

אך עם כל זאת לא הצליח בן גוריון להשליט את מרותו על העיתונות וגם לא הצליח "לגייס" אותה, לדברי מן. הרור שם הוא ששאף לרכא את העיתונות, אך לא יכול. רוב עורכי העיתונים החשובים נמנו עם מתנגדי בן גוריון, אך גם העריצו אותו. רבים מהעיתונאים ייצגו את מפלגות האופוזיציה. יחד עם העיתונאים הפרטיים, "הארץ", "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" הם קידבו למתן בקורת לא רק על הממשלה,

תום שגב חיבר את הספרים "1949: הישראלים הראשונים" ו"60 השנים שינתה את מדינת ישראל" ביוזמת סדר 111